

Svar på skriftligt spørsmål SSS 459/2019 rd

Svar på skriftligt spørsmål om rättegångskostnader som blivit för höga med tanke på medborgarnas rättsskydd

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Ärade talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spørsmål SS 459/2019 rd undertecknat av riksdagsledamot Pia Kauma /saml:

Vilka av de i motiveringarna beskrivna metoderna för att stävja ökningen av rättegångskostnaderna ämnar regeringen vidta så snabbt som möjligt redan under den här valperioden,

hur ämnar regeringen öka medlingsförfarandets sporrande effekt på parterna i tvistemål och

har regeringen andra alternativa metoder som den ämnar ta i bruk för att kostnaderna för rättegångsprocesser ska kunna minskas och för att medborgarnas förtroende för att rättsystemet fungerar därigenom ska kunna återställas?

Som svar på detta spørsmål anför jag följande:

I 21 kap 1 § i rättegångsbalken framgår huvudregeln för fördelningen av rättegångskostnaderna, det vill säga principen om full ersättning. Enligt lagen är den part som förlorar målet skyldig att ersätta motpartens skäligena rättegångskostnader som föranletts av nödvändiga åtgärder, om inte något annat bestäms i lag. Regeln baserar sig på tanken om att den part som vinner målet – dvs. parten som enligt domstolen bedöms haft rätt i tvisten – inte ska orsakas kostnader för att få begrundat rättsskydd. För att skydda den part som förlorat i rättegången ska emellertid denne åläggas ersätta endast kostnader för nödvändiga åtgärder och inte heller dessa får till sitt belopp vara oskäligena.

Ett yrkande på ersättning av rättegångskostnader är till sin natur dispositivt. Detta innebär att domstolen i en situation där en part medger motpartens ersättningsanspråk till grund och belopp inte kan bedöma yrkandets skälighet på annat sätt.

I 21 kap 8 b § i rättegångsbalken föreskrivs emellertid om sänkning av beloppet av rättegångskostnader på tjänstens vägnar. Enligt bestämmelsen kan domstolen på tjänstens vägnar även sänka de utdömda rättegångskostnaderna till den svagare partens fördel, även om parten inte har framställt ett yrkande därom och även då parten har medgivit motpartens ersättningsanspråk. Till exempel ett försäkringsbolag och en privatperson som är förmånstagare i försäkringen kan ibland

Svar på skriftligt spørgsmål SSS 459/2019 rd

anses vara i ojämlig ställning på ett sådant sätt att det vore oskäligt att ålägga den senare att till fullo ersätta den tidigare nämndes rättegångskostnader, även om försäkringsbolaget vunnit målet.

De yrkade och utdömda rättegångskostnadernas belopp i tvistemål har sedan reformen av underätterna 1993 ständigt stigit. Enligt en undersökning som genomfördes av Rättspolitiska forskningsinstitutet (Rättspolitiska forskningsinstitutets forskningskungörelser 93/2009, Tvistemål i tingsrätterna 2008) var parternas sammanräknade rättegångskostnader i tingsrätterna 2008 högre än tvisteintressets belopp i 43 procent av tvistemålen. Det finns inte anledning att anta att rättegångskostnadernas belopp har minskat därefter.

Ökningen av rättegångskostnadernas belopp har höjt procesströskeln för privatpersoner och små företag så att även många välgrundade mål i praktiken inte förs inför domstol på grund av kostnadsrisken. Höga rättegångskostnader har sålunda försvagat rättskyddet.

I regeringsprogrammet har en sänkning av rättegångskostnaderna ställts upp som mål och regeringen har förbundit sig att utreda bestämningsgrunderna för rättegångskostnaderna bland annat i syfte att minska kostnadsrisken. De senaste uppgifterna om yrkade och utdömda rättegångskostnader är från 2008. Därför har justitieministeriet beställt en utredning av Institutet för kriminologi och rättspolitik över hur de yrkade och utdömda rättegångskostnadernas belopp i omfattande tvistemål har utvecklats under den senaste tiden. När utredningen blir klar kommer fortsatta åtgärder att övervägas vid justitieministeriet i enlighet med regeringsprogrammet.

Förutom de höga rättegångskostnaderna minskar rättegångarnas längd tillgången till rättskydd i tvistemål. Handläggningstiderna vid tingsrätterna har blivit längre under 2010-talet i sådana tvistemål där en huvudförhandling hålls. Handläggningstidens median överstiger för tillfället ett år. De längre handläggningstiderna beror troligtvis på att tvistemålen har blivit mer omfattande och på en mer omfattande bevisföring. Det är klart att parterna borde få ett avgörande i sina tvistemål snabbare än nu.

I regeringsprogrammet har fungerande rättsprocesser och rättssäkerhet ställts upp som mål för utvecklingen av rättsstaten. Rättsskydd ska vara tillgängligt oberoende av ekonomisk och samhällelig ställning.

För att öka rättsprocessernas funktionalitet har det i regeringsprogrammet intagits ett projekt med avsikt att ändra bestämmelserna om mottagande av bevis vid rättegång så att bevis som framförs muntligt i tingsrätten spelas in, och att de som hörts inte längre kallas på nytt till hovrätten. I stället för att personer hörs på nytt tas bevisen emot i hovrätten med hjälp av bild- och ljudupptagningar som gjorts i tingsrätten. Justitieministeriet tillsatte i december en arbetsgrupp för att bereda förslag till behövliga författningsändringar. Arbetsgruppens mandatperiod tar slut i november 2020 och målsättningen är att det nya förfarandet tas i bruk 2022.

Regeringen utreder i enlighet med sitt program bland annat en höjning av inkomstgränsen för rättshjälp och rättshjälp för medelinkomsttagare. Utredningen genomförs som statsrådets forsknings- och utvärderingsprojekt. Resultaten av projektet används för att utvärdera om det finns

Svar på skriftligt spørgsmål SSS 459/2019 rd

behov av att ändra bestämmelserna gällande inkomstgränser, hur ändringarna borde se ut och vilka kostnadseffekter ändringarna skulle ha. För tillfället pågår en upphandling gällande detta forskningsprojekt och avsikten är att forskningen ska inledas ännu i vår.

I målen som ställs upp i regeringsprogrammet konstateras att användningen av medling ska stärkas för att minska antalet rättegångar. Medling ska inte användas i situationer där medlingen kan hota offrets rättssäkerhet. Enligt inskrivningen i regeringsprogrammet kommer man dessutom att utreda möjligheterna att ta in förfaranden som motsvarar medling i vissa förvaltningsprocesser och avgöra mindre tvistemål mellan enskilda personer, också företag, i enklare förfaranden såsom till exempel i nämnder. Justitieministeriet har vidtagit åtgärder för att verkställa regeringsprogrammets inskrivning och tillsätter som bäst en arbetsgrupp som ska främja medling. Arbetsgruppen kommer bland annat att ha till uppgift att främja medling samt kartlägga nuläget för medling och alternativa konfliktlösningsmetoder, nuvarande strukturer och lagstiftningens funktionalitet på justitieministeriets förvaltningsområde.

Helsingfors 12.2.2020

justitieminister Anna-Maja Henriksson